

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОЇ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ В ТЕХНІЧНИХ ЗВО

Фандєєва А. Є., к.е.н., доц., ХНАДУ

Анотація. У статті розглядаються напрямки і завдання професійно-орієнтованої мовної підготовки в сучасному технічному ЗВО. Аналізується роль іноземних мов як інструменту професійної діяльності, що дозволяє сучасному фахівцю здійснювати науково-дослідницьку та освітню діяльність на більш високому рівні – міжнародному.

Ключові слова: Професійно-орієнтована мовна підготовка, мовне середовище технічного університету, іноземна комунікативна компетенція, міжнародна діяльність, професійні вміння інженера.

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАННОЙ ЯЗЫКОВОЙ ПОДГОТОВКИ В ТЕХНИЧЕСКИХ ЗВО

Фандеева А. Е., к.э.н., доц., ХНАДУ

Аннотация. В статье рассматриваются направления и задачи профессионально-ориентированной языковой подготовки в современном техническом ЗВО. Анализируется роль иностранного языка как инструмента профессиональной деятельности, позволяющего современному специалисту осуществлять научно-исследовательскую и образовательную деятельность на более высоком уровне - международном.

Ключевые слова: Профессионально-ориентированная языковая подготовка, языковая среда технического университета, иноязычная коммуникативная компетенция, международная деятельность, профессиональные умения инженера.

SOME ASPECTS OF PROFESSIONAL ORIENTED LANGUAGE TRAINING IN TECHNICAL HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

A.Ye. Fandieieva, PhD (Economics), Assoc. Prof., KhNAHU

Abstract. The article deals with the issue of goals and aims of language education in modern technical institute. The role of foreign languages is the object of analysis: they are an integral part of professional activity of a specialist today; knowledge of foreign languages allows conducting research and building education process on a new higher level of international cooperation.

Keywords: professional oriented language education, language environment of technical institute, foreign language competence in the sphere of professional communication, international cooperation, professional skills of an engineer.

Вступ

Одним з основних завдань вищої школи є підготовка висококваліфікованих фахівців з широкою культурою праці і гнучким мисленням, оскільки всесвітньою проблемою є те, що люди з технічною освітою «мають невисокі комунікативні навички» [1].

Аналіз публікацій

Як зауважує фінський дослідник, «В результаті глобалізації та прискорення технічного прогресу, інженерні спільноти стають все більш різноманітними, як з точки зору соціального середовища, так і по відношенню до знань, насущних і необхідних в промислових процесах» [2]. До професійного портрету фахівця в галузі науки, техніки і технологій сьогодні додається

здатність до організації взаємодії в науковому та виробничому середовищі на рівні міжнародних контактів. Відомо, що «програми іноземної мови відіграють центральну роль в інтернаціоналізації навчання і викладання в університеті» [3].

Міжнародна діяльність як найважливіший фактор розвитку сучасного технічного ЗВО для його співробітників і студентів має на увазі організацію науково-дослідної та освітньої діяльності в міжнародному просторі, що вимагає активного володіння однією або декількома іноземними мовами. Згідно зауваження зарубіжного дослідника питання, «Глобальна індустрія високих технологій характеризується високою конкуренцією, інноваціями і широким використанням англійської мови» [4].

Завданням сучасного технічного ЗВО є не тільки залучення іноземних фахівців до виконання досліджень, педагогічної діяльності та обміну досвідом, але в першу чергу – завоювання ключових позицій в світі науки і освіти. Незважаючи на те, що, на думку європейських учених, рівень знання англійської мови у сучасній молоді досить високий [2], він не завжди достатньо орієнтований на досягнення професійних завдань. Процес розвитку європейської освіти, пов'язаний з підписанням Болонської угоди, торкнувся усіх ЗВО європейського регіону, так що це породило нові підходи до викладання іноземної мови. Так, дослідник з Литви пише: «Офіційний політичний підхід, який спрямований на зміцнення національної мови та культури (як це видно впродовж усього пострадянського простору) стикається з проблемами з розвитком багатомовності».

Мета та постановка задачі

Рівень міжнародного співробітництва для технічного ЗВО змінився і на сучасному етапі є комплексом складних завдань, безпосередньо пов'язаних з вміннями іншомовного міжкультурного спілкування, здатністю працювати в команді, особистими і професійними якостями, що визначають рівень науково-дослідницької та педагогічної діяльності, які можливо реалізувати за умови високого рівня розвитку іншомовної комунікативної компетенції в професійній сфері спілкування. Для досягнення цих завдань доводиться використовувати всі можливі способи, в тому числі командну роботу викладачів.

Виклад основного матеріалу

У своїй роботі педагогічний колектив Харківського національного автомобільно-дорожнього університета (ХНАДУ) враховує сформований багатий досвід підготовки фахівців автомобільно-дорожньої галузі, беручи до уваги нові можливості, пов'язані зі змінами освітнього і соціокультурного контексту вивчення іноземних мов в цілому: посиленням інтересу до вивчення іноземних мов, зокрема, англійської мови. ХНАДУ успішно вирішує одне з найважливіших завдань сучасної професійної підготовки майбутніх фахівців в області науки, техніки і технологій – забезпечення якості мовної освіти за допомогою комплексної мовної підготовки, сфокусованої на вирішенні проблем внутрішнього середовища технічного ЗВО (домінування монолінгвальної спільноти, середній стартовий рівень студентів молодших курсів щодо розвитку комунікативної іншомовної компетенції), а також відповідає викликам сучасного соціально-економічного розвитку суспільства в контексті глобалізації.

Як відзначають зарубіжні дослідники питання, «значимість англійської мови підвищується разом з важливістю професії інженера, і особливо затребувані навички усного мовлення, необхідні для спілкування з клієнтами і вибудовування відносин» [4]. Всебічний розвиток особистості майбутнього інженера, розширення спектра затребуваних суспільством і економікою компетенцій в його професійному портреті можливі тільки при дотриманні наступних принципів організації професійної і мовної підготовки в технічному ЗВО:

– злиття гуманітарного та технічного знання в цілях забезпечення гармонійного розвитку особистості фахівця за допомогою впровадження інтегрованих програм навчання, різного роду заходів, що проводяться в референтній системі іноземної мови: «В основі посилення мовної підготовки і виведення її на якісно вищий рівень необхідно покласти принцип інтеграції» [5];

– формування полікультурної особистості студента як менеджера власного процесу навчання, здатного до творчої діяльності та інновацій.

У всьому світі відбувається обумовлене процесами глобалізації реформування системи мовної освіти у вищій школі, покликане «задовольнити потреби студентів цифрового століття і створити творче середовище навчання, що веде до формування професіоналів міжнародного рівня». Під час підготовки фахівців не можуть бути залишені без уваги питання розвитку у них такого рівня комунікативної та соціокультурної компетенції,

який дозволяв би їм успішно справлятися зі своїми професійними обов'язками. У структурному плані в професійно-орієнтовану іншомовну комунікативну компетенцію входять усі основні складові комунікативної компетенції: загальнокультурна, мовна і мовленнєва, стратегічна, компенсаційна і соціокультурна компетенції. Однак в змістовному плані кожен з компонентів розшириться за рахунок включення професійно-орієнтованих знань, навичок, умінь, індивідуальних здібностей з опорою на компетентність в області професійної діяльності.

Професійно-орієнтований компонент мовної компетенції можна визначити як систему мовних знань, умінь і здібностей, що дозволяють фахівцеві породжувати правильну в мовному плані і термінологічно насичену мову і комплекс лінгводидактичних знань і умінь, що дозволяють адекватно представляти і описувати лінгвістичні явища в навчальних цілях.

Професійно-орієнтований компонент мовної компетенції можна визначити як систему мовленнєвих знань, бікультурних умінь і індивідуальних здібностей до речетворчості, що дозволяють тому, хто говорить/пише орієнтуватися в функціональних факторах спілкування з урахуванням породжувати комунікативно-прийнятні мовленнєві твори (тексти).

Професійний ракурс міжкультурної стратегічної компетенції допомагає створити сприятливі умови для спільної професійної діяльності. Міжкультурна стратегічна компетенція передбачає наявність у того, хто говорить / пише здатності до варіювання комунікативних стратегій в умовах іншомовного міжкультурного спілкування. Включення міжкультурної стратегічної компетенції дає можливість активізувати, координувати і балансувати всі інші види компетенцій.

Мовне середовище технічного ЗВО дозволить в майбутньому студентам і викладачам самостійно приймати рішення про формування творчого колективу дослідників з міжнародною участю, узагальнювати результати досліджень в наукових публікаціях іноземною мовою і, як наслідок, брати участь в міжнародних конкурсах і грантах, тобто, отримувати визнання на міжнародному рівні.

В цілому для досягнення перерахованих вище цільових установок на рівні реалізації завдань мовної підготовки співробітників та студенти університету повинні: здійснювати усну і письмову комунікацію іноземною мовою (ділове листування, усні переговори, ведення письмової наукової та ділової документації), брати участь в міжнародній діяльності (співпрацювати з іноземними колегами, використовувати іноземну мову в навчальній і науково-дослідній діяльності), і тоді «утворюється унікальне поєднання інженерної та мовної компетентності», а «Випускник технічного ЗВО – носій цього поєднання виявляється затребуваним вітчизняним ринком праці» [5].

Дані завдання вирішує система мовної підготовки співробітників і студентів ХНАДУ, в якому на рівні структури та змісту програми на сьогоднішньому етапі розвитку ЗВО можна визначити два напрямки:

- іноземна мова як засіб формування професійно-орієнтованої іншомовної комунікативної компетенції студентів;
- іноземна мова як інструмент формування професійно-орієнтованої іншомовної комунікативної компетенції викладачів.

Відносно першого напрямку мовної підготовки в університеті необхідно підкреслити, що основними принципами її реалізації стають: принцип опосередкування діяльності іноземної мови: мова в навчанні не самоціль, а інструмент виконання іншої діяльності (взаємодії в групі, команді), засіб вербалізації прийнятого рішення, побудови гіпотез, участі в обговоренні, уявлення продукту дослідницької роботи; принцип інтенсифікації процесу навчання: форма і зміст занять в більшості своїй припускають формат мовного і полікультурного занурення.

Завдання з формування навичок, які обслуговують професійну діяльність в будь-якої спеціальності, пов'язані з так званими переносними вміннями організації діяльності (*transferable skills*) [6]. Дана група умінь розвивається і підтримується завданнями проектною діяльності, проблемно-орієнтованими завданнями, симуляційними завданнями і *case-studies*, виконуваними в референтній системі іноземних мов. Основним принципом організації таких

видів робіт є розвиток критичного мислення студентів, спроможності приймати творчі нестандартні рішення з планування діяльності, формування інженерного та/або дослідницького вирішення проблемного завдання. Завдання, сконструйовані за даним принципом, дозволяють успішно реалізовувати міждисциплінарні зв'язки.

До ще однієї групи особистісних умінь, розвиток яких також передбачається в ході реалізації мовної підготовки в технічному ЗВО, відносяться так звані компенсаторні вміння діяльності та взаємодії (*compensatory skills*) [6]. Дана група умінь обслуговує проектні роботи, дослідницьку діяльність і відповідає за формування науково-дослідницької методології, а також інформаційної компетенції студентів. Тут актуальними для студентів слід вважати такі вміння: вибір оптимального шляху пошуку інформації, ранжування отриманої інформації, пошук або прогнозування відсутніх елементів проблемної ситуації або завдання, стратегічне вибудовування процесу дослідження проблеми, поетапне прогнозування одержуваного результату, співвіднесення його з кінцевою метою діяльності, коригування виконання діяльності в залежності від зміни умов її реалізації.

Не можна не сказати про групу професійних адаптаційних умінь інженера, що визначаються в зарубіжній літературі як *soft skills* [6]. Дана група умінь пов'язана зі специфікою підготовки студентів технічного ЗВО за спеціальностями або напрямками. *Soft skills* дозволяють їм організовувати і виконувати лабораторні роботи, працювати з обладнанням, планувати, організовувати, виконувати експериментальні дослідження, інтерпретувати і узагальнювати їх результати, при необхідності адаптувати отримані дані для ознайомлення з ними широкого загалу, формувати наукові тексти для професіоналів в даній або суміжній галузі знань. Група умінь в категорії *soft skills* на заняттях з іноземної мови дає можливість працювати зі специфічними текстами за фахом, виконувати міждисциплінарні проекти в референтній системі іноземних мов.

Необхідно підкреслити, що зміст і структури мовної підготовки в університеті полягають не стільки в її орієнтованості на мовні знання і мовленнєві вміння, скільки в її сфокусованості на вимогах до професійної компетентності фахівця в галузі науки, техніки і технологій.

Так, на початковому етапі навчання в технічному ЗВО іноземна мова дозволяє студенту реалізувати свій потенціал як початківця дослідника, інженера, відчувати себе фахівцем, готовим і прагнучим до інновацій за допомогою виконання проблемних завдань, науково-популярних проектів, презентацій.

На середньому етапі навчання іноземна мова виконує інформаційну функцію, формує професійний кругозір за професійно-орієнтованою тематикою, дозволяє освоювати формати робіт, затребувані на заняттях зі спеціальності (підготовка опису виробничого циклу, виконання і опис винахідницького проекту, супровід професійної діяльності відповідною документацією, презентаційним продуктом).

На завершальному етапі навчання іноземна мова включена до професійної і академічної діяльності студентів, магістрантів, аспірантів як засіб самореалізації, інструмент самоосвіти і підвищення кваліфікації при виконанні спільних з іноземними учасниками дослідницьких проектів, публікації результатів досліджень за кордоном тощо.

Висновки

Головним завданням реалізації системи мовної підготовки в технічному ЗВО є сприяння вирішенню стратегічних завдань розвитку технічного ЗВО, зокрема – входженню в світовий освітній простір. Вирішення такого глобального завдання можливо тільки за наявності висококваліфікованих кадрів – студентів і викладачів, здатних і володіючих відповідним рівнем професійної компетенції, в тому числі в галузі іноземних мов, що дозволяє вільно орієнтуватися в світовому інформаційному потоці, а також просувати власні затребувані розробки і результати досліджень на міжнародному рівні.

Література

1. Aberšek B. Development of communication training paradigm for engineers. *Journal of Baltic Science Education*. 2010. № 9 (2). P. 99-108.

2. Lappalainen P. Integrated language education – a means of enhancing engineers' social competences. *European Journal of Engineering Education*. 2010. № 35 (4). P. 393-403.
3. Dlaska A. The role of foreign language programmes in internationalising learning and teaching in higher education. *Teaching in Higher Education*. 2013. № 18 (3). P. 260-271.
4. Spence P. Engineering English and the high-tech industry: A case study of an English needs analysis of process integration engineers at a semiconductor manufacturing company in Taiwan. *English for Specific Purposes*. 2013. № 32 (2). P. 97-109.
5. Артемова И. В., Майская Е.А. Повышение конкурентноспособности выпускников технических вузов на основе интегрированной системы подготовки по иностранным языкам. *Совет ректоров*. 2013. № 12. С. 44-52.
6. Fallows S., Steven C. Integrating key skills in higher education. London, 2000. 192 p.